

Θεμελιώδη ερωτήματα για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη

Εύη Μπότσαρη

Πώς τα παιδιά μεγαλώνουν και αλλάζουν;

- Οι θεωρίες Ανάπτυξης μπορούν να οργανωθούν εξετάζοντας τη θέση που παίρνουν σε τρία βασικά ζητήματα:
 - (1) Είναι η πορεία της ανάπτυξης συνεχής ή ασυνεχής;
 - (2) Υπάρχει μία πορεία ανάπτυξης που χαρακτηρίζει όλα τα παιδιά, ή υπάρχουν πολλές πιθανές πορείες;
 - (3) Ποιος είναι ο ρόλος των γενετικών και των περιβαλλοντικών παραγόντων – φύση και ανατροφή– στην ανάπτυξη;

Οι Θεωρίες

- Οι θεωρίες σχετικά με το πώς τα παιδιά μεγαλώνουν και αλλάζουν έχουν μια μακρόχρονη ιστορία.
- Μια **θεωρία (theory)** είναι ένα μεθοδικό, ολοκληρωμένο σύνολο προτάσεων που περιγράφουν, εξηγούν και προβλέπουν τη συμπεριφορά.
- Για παράδειγμα, μια καλή θεωρία για τον συναισθηματικό δεσμό μεταξύ του βρέφους και του φροντιστή :
 - (1) Θα περιέγραφε τις συμπεριφορές των βρεφών καθώς αναζητούν τη στοργή και τη θαλπωρή ενός οικείου ενήλικα
 - (2) Θα εξηγούσε το πώς και το γιατί τα βρέφη αναπτύσσουν αυτή την έντονη επιθυμία να δεθούν με τον φροντιστή
 - (3) Θα προέβλεπε τις συνέπειες αυτού του συναισθηματικού δεσμού για τις μελλοντικές σχέσεις.

Γιατί υπάρχουν πολλές θεωρίες σχετικά με την ανάπτυξη του ατόμου ;

- Τα παιδιά αλλάζουν σωματικά, γνωστικά, συναισθηματικά και κοινωνικά.
- Δεν υπάρχει μία μοναδική θεωρία που να έχει εξηγήσει όλες αυτές τις πτυχές.
- Όμως η ύπαρξη πολλών θεωριών βοηθά στην προαγωγή της γνώσης, καθώς οι ερευνητές προσπαθούν συνεχώς:
 - Να υποστηρίξουν
 - Να διαψεύσουν
 - Να ενοποιήσουν αυτές τις διαφορετικές απόψεις.

Είναι η ανάπτυξη συνεχής ή ασυνεχής;

- Μερικοί θεωρητικοί πιστεύουν ότι η ανάπτυξη αποτελεί μια ομαλή, συνεχή διαδικασία. Τα παιδιά σταδιακά προσθέτουν περισσότερες δεξιότητες του ίδιου είδους.
- Άλλοι θεωρητικοί πιστεύουν ότι η ανάπτυξη πραγματοποιείται σε ασυνεχή στάδια. Τα παιδιά αλλάζουν γοργά καθώς περνούν σε ένα νέο επίπεδο ανάπτυξης. Με κάθε βήμα, το παιδί ερμηνεύει και ανταποκρίνεται στον κόσμο με έναν ποιοτικά διαφορετικό τρόπο.
- Οι θεωρίες που δέχονται την ασυνεχή προσέγγιση αντιμετωπίζουν την ανάπτυξη ως πραγματοποιούμενη σε **στάδια (stages)** τα οποία χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένες **ποιοτικές** αλλαγές στη σκέψη, το συναίσθημα και τη συμπεριφορά.

Μία Πορεία Ανάπτυξης ή Πολλές;

- Οι θεωρητικοί των σταδίων υποθέτουν ότι οι άνθρωποι παντού ακολουθούν την ίδια σειρά στην ανάπτυξη.
- Για παράδειγμα, στο πεδίο της νόησης, τα παιδιά που βρίσκονται στην πρώιμη παιδική ηλικία αναπαριστούν τον κόσμο μέσω της γλώσσας και του παιχνιδιού προσποίησης ,ενώ τα παιδιά κατά τη μέση παιδική ηλικία προβαίνουν σε αρχικούς λογικούς συλλογισμούς.
- Κατά την εφηβεία ,οι έφηβοι συλλογίζονται πιο συστηματικά και αφηρημένα.
- Επειδή τα παιδιά αναπτύσσονται μέσα σε ξεχωριστά **πλαίσια (contents)** τα οποία αποτελούν μοναδικούς συνδυασμούς προσωπικών και περιβαλλοντικών συνθηκών ακολουθούν διαφορετικές οδούς αλλαγής.
- Οι διαφορετικές συνθήκες καλλιεργούν διαφορετικές γνωστικές, κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες (Shweder et al., 2006).
- Σήμερα οι ερευνητές είναι πολύ πιο συνειδητοποιημένοι από ποτέ όσον αφορά στις πολιτισμικές διαφορές στην ανάπτυξη.

Το πολιτισμικό πλαίσιο

- Επειδή τα παιδιά αναπτύσσονται μέσα σε ξεχωριστά **πλαίσια (contents)** τα οποία αποτελούν μοναδικούς συνδυασμούς προσωπικών και περιβαλλοντικών συνθηκών ακολουθούν διαφορετικές οδούς αλλαγής.
- Οι διαφορετικές συνθήκες καλλιεργούν διαφορετικές γνωστικές, κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες (Shweder et al., 2006).
- Σήμερα οι ερευνητές είναι πολύ πιο συνειδητοποιημένοι από ποτέ όσον αφορά στις πολιτισμικές διαφορές στην ανάπτυξη.

Η Επιρροή της Φύσης και της Ανατροφής

- Κάθε θεωρία, πέρα από το ότι περιγράφει την πορεία της ανάπτυξης, παίρνει θέση σε ένα βασικό ερώτημα σχετικά με τα βαθύτερα αίτια της ανάπτυξης :
- Είναι οι γενετικοί ή οι περιβαλλοντικοί παράγοντες αυτοί που ασκούν τη σημαντικότερη επιρροή στην ανάπτυξη;
- Το ερώτημα αυτό εστιάζεται στην αιώνια διαμάχη **φύσης-ανατροφής**.
- Λέγοντας *φύση*, εννοούμε τα έμφυτα βιολογικά δεδομένα –τις κληρονομικές καταβολές που δεχόμαστε από τους γονείς μας τη στιγμή της σύλληψης.
- Λέγοντας *ανατροφή*, εννοούμε τις περίπλοκες δυνάμεις του φυσικού και του κοινωνικού κόσμου που επηρεάζουν τη βιολογική κατασκευή και τις ψυχολογικές εμπειρίες μας πριν και μετά τη γέννηση.
- Αν και όλες οι θεωρίες αποδίδουν ρόλους τόσο στη φύση όσο και στην ανατροφή, η έμφασή τους ποικίλλει.

Η Φύση ή η Ανατροφή;

- Λέγοντας *φύση*, εννοούμε τα έμφυτα βιολογικά δεδομένα –τις κληρονομικές καταβολές που δεχόμαστε από τους γονείς μας τη στιγμή της σύλληψης.
- Λέγοντας *ανατροφή*, εννοούμε τις περίπλοκες δυνάμεις του φυσικού και του κοινωνικού κόσμου που επηρεάζουν τη βιολογική κατασκευή και τις ψυχολογικές εμπειρίες μας πριν και μετά τη γέννηση.
- Αν και όλες οι θεωρίες αποδίδουν ρόλους τόσο στη φύση όσο και στην ανατροφή, η έμφασή τους ποικίλλει.

Δραστηριότητα : Προσπαθήστε να απαντήσετε στα πιο κάτω ερωτήματα

- Η ικανότητα του μεγαλύτερου σε ηλικία παιδιού να σκέφτεται με περιπλοκότερους τρόπους είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα ενός έμφυτου χρονοδιαγράμματος ανάπτυξης, ή επηρεάζεται κυρίως από τα ερεθίσματα που δίνουν οι γονείς και οι δάσκαλοι;
- Τα παιδιά κατακτούν τη γλώσσα επειδή είναι γενετικά προδιατεθειμένα να το κάνουν ή επειδή οι γονείς τα διδάσκουν εντατικά από μικρή ηλικία;
- Τί εξηγεί τις τεράστιες ατομικές διαφορές μεταξύ των παιδιών –σε ύψος, βάρος, σωματικό συντονισμό, ευφυΐα, προσωπικότητα και κοινωνικές δεξιότητες;
- Ευθύνεται περισσότερο η φύση ή η ανατροφή;

Οι Απαντήσεις(1/2)

- Η θέση μιας θεωρίας πάνω στο ρόλο της φύσης και της ανατροφής επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο εξηγεί τις ατομικές διαφορές.
- Μερικοί θεωρητικοί δίνουν έμφαση στη *σταθερότητα* –στο ότι τα παιδιά με υψηλό ή χαμηλό επίπεδο σε ένα χαρακτηριστικό (όπως η λεκτική ικανότητα, το άγχος ή η κοινωνικότητα) θα παραμείνουν το ίδιο και στις επόμενες ηλικίες.
- Οι θεωρητικοί αυτοί τυπικά τονίζουν τη σημασία της *κληρονομικότητας*. Αν θεωρούν το περιβάλλον ως σημαντικό, συνήθως υποδεικνύουν τις *πρώιμες εμπειρίες* ως τον παράγοντα που καθιερώνει ένα χρόνιο σχήμα συμπεριφοράς. Τα έντονα αρνητικά γεγονότα κατά τα πρώτα χρόνια, όπως υποστηρίζουν, δεν μπορούν να ξεπεραστούν πλήρως χάρη σε μεταγενέστερα, θετικότερα γεγονότα (Bowlby, 1980· Johnson, 2000· Sroufe, 2005).

Οι Απαντήσεις(2/2)

- Κάποιοι άλλοι θεωρητικοί, υιοθετώντας μια πιο αισιόδοξη άποψη, θεωρούν ότι η ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από σημαντική **πλαστικότητα (plasticity)** σε όλη τη διάρκεια της ζωής –ότι είναι ανοιχτή στην αλλαγή, ανταποκρινόμενη σε σημαντικές εμπειρίες (Baltes, Lindenberger, & Staudinger, 2006· Lerner & Overton, 2008· Lester, Masten, & McEwen, 2006).
- Οι ερευνητές διαφωνούν πάνω στο ζήτημα της *σταθερότητας έναντι της πλαστικότητας*.
- Οι απαντήσεις τους έχουν μεγάλη σημασία για την εφαρμογή πρακτικών.
- Αν κάποιος πιστεύει ότι η ανάπτυξη οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη φύση, τότε η εξασφάλιση εμπειριών που έχουν σκοπό να προάγουν την αλλαγή μοιάζει να έχει μικρή αξία.
- Αν κάποιος πιστεύει ότι η ανάπτυξη είναι ανοιχτή στην αλλαγή τότε θα παρέμβει το συντομότερο δυνατό, προσφέροντας ερεθίσματα υψηλής ποιότητας για να υποστηρίξει και να εξασφαλίσει το καλύτερο αναπτυξιακό αποτέλεσμα.

Δραστηριότητα

- 1. Υιοθετώντας τις απόψεις των θεωρητικών της κληρονομικότητας (φύσης), να δώσετε ένα παράδειγμα εφαρμογής της θεωρίας αυτής στην πράξη.
- 2. Υιοθετώντας τις απόψεις των θεωρητικών του περιβάλλοντος (φύσης) να δώσετε ένα παράδειγμα εφαρμογής της θεωρίας αυτής στην πράξη.
- Οι απαντήσεις τους έχουν μεγάλη σημασία για την εφαρμογή πρακτικών.
- Αν κάποιος πιστεύει ότι η ανάπτυξη οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη φύση, τότε η εξασφάλιση εμπειριών που έχουν σκοπό να προάγουν την αλλαγή μοιάζει να έχει μικρή αξία.
- Αν κάποιος πιστεύει ότι η ανάπτυξη είναι ανοιχτή στην αλλαγή τότε θα παρέμβει το συντομότερο δυνατό, προσφέροντας ερεθίσματα υψηλής ποιότητας για να υποστηρίξει και να εξασφαλίσει το καλύτερο αναπτυξιακό αποτέλεσμα.

Ενδεικτικό παράδειγμα...

- Αν κάποιος πιστεύει ότι η ανάπτυξη οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη φύση, τότε η εξασφάλιση εμπειριών που έχουν σκοπό να προάγουν την αλλαγή μοιάζει να έχει μικρή αξία.
- Αν κάποιος πιστεύει ότι η ανάπτυξη είναι ανοιχτή στην αλλαγή τότε θα παρέμβει το συντομότερο δυνατό, προσφέροντας ερεθίσματα υψηλής ποιότητας για να υποστηρίξει και να εξασφαλίσει το καλύτερο αναπτυξιακό αποτέλεσμα.

Μια Ισορροπημένη Άποψη

- Σήμερα, αρκετοί θεωρητικοί πιστεύουν ότι πραγματοποιούνται τόσο ασυνεχείς αλλαγές όσο και συνεχείς.
- Πολλοί αναγνωρίζουν ότι η ανάπτυξη διαθέτει τόσο οικουμενικά γνωρίσματα όσο και γνωρίσματα μοναδικά για κάθε άτομο μέσα στα συγκεκριμένα πλαίσια ανάπτυξής του.
- Ένας αυξανόμενος αριθμός θεωρητικών αντιμετωπίζουν την κληρονομικότητα και το περιβάλλον ως αδιαχώριστα και συνυφασμένα στοιχεία , με το ένα να επηρεάζει το άλλο μεταβάλλοντας τα γνωρίσματα και τις ικανότητες του παιδιού (Cole, 2006· Gottlieb, Wahlsten, & Lickliter, 2006· Lerner, 2006· Rutter, 2007).

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Lightfoot, C., Cole, M., & Cole, S. R. (2014). *Η ανάπτυξη των παιδιών* (Επιστημονική Επιμέλεια: Ζ. Μπαμπλέκου, Μετάφραση: Μ. Κουλεντιανού). Αθήνα: Εκδόσεις Guttenbergt
- Berk, E.,L. (2015). *Η ανάπτυξη των βρεφών, των παιδιών και των εφήβων*. (Επιστημονική Επιμέλεια Μακρή-Μπότσαρη, Ε.). . Boston, MA: Pearson Education). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ.
- Shaffer, D. (2004). *Εξελικτική Ψυχολογία: Παιδική ηλικία και εφηβεία*. (Επιστημονική Επιμέλεια Μακρή-Μπότσαρη, Ε.). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ.